

Organisaatio	Kommentti	Lopullinen vastaus
-	pitää saada hampurilaisateria viikoittain!	Kiitos palautteesta!
YDHV lakitiimi	Osiassa olisi hyödyllistä käsitellä nykyistä laajemmin: kouluruokailun merkitystä, välipalojen laatua, energiajuomien ja runsassokeristen tuotteiden käyttöä, sekä ruokailutottumusten yhteyttä oppimiseen ja jaksamiseen. Lisäksi digitaalisen median vaikutus lasten ruokailutottumuksiin voisi saada enemmän huomiota.	1) Välipaloista on tehty erillinen nosto, jossa kerrotaan suositeltavien välipalojen sisällöstä ja siinä on konkreettisia esimerkkejä terveyttä edistävästä välipaloista koululaisille. 2) Energiajuomia ja runsassokerisia elintarvikkeita on käsitelty useassa kohdassa käsikirjoitusta, esim. luvuissa Koko perheen terveyttä edistävä ruoka, urheilevan lapsen ja nuoren ravitsemus, ei tarvetta kerrata tässä kohtaa. 3) Kappaleessa ruokaympäristö sekä ylipaino ja lihavuus käsitellään digitaalista mediaa ja sen vaikutusta ruokailutottumuksiin. Ei muutosta tässä kohtaa.
Asikkalan kunta/ateriapalvelut	sivu 75, rivi 8-9, Kouluruoan syöminen vähenee ylemmille vuosiluokille siirryttäessä.....mihin tämä perustuu? Liian rankaa yleistämistä, mitä ei toki kaikkialla tapahdu. Teksti antaa asian kuin faktana eli pitäisi mielestäni hieman lieventää esim. lisäämällä joskus tai saattaa sanat.	Tieto perustuu THL:n kouluterveyskyselyiden tuloksiin

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Terveystieteiden tutkimusyksikkö	+ Ohjauksen tueksi -osiot olivat selkeitä ja auttavat terveydenhoitajaa kysymään lapsiperheiltä perheen ruokailusta. + Tekstissä oli hyvin kuvattu konkreettisia esimerkkejä siitä, miten perhe voi tukea lapsen terveellistä syömistä. + Tekstissä oli hyvin huomioitu ikätasoon esille nousevia arjen haasteita, jotka voivat ilmetä myös ruokapäydässä.	Kiitos palautteesta!
Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry, HUS, Helsingin yliopisto	Luku 8 on kokonaisuutena onnistunut. Sävy on kannustava, käytännönläheinen ja perhelähtöinen. Erityisen hyvää on ruokataitojen, yhteisten aterioiden ja kouluruokailun	Kiitos palautteesta!
Suomen Kätilöliitto - Finlands Barnmorskeförbundet ry	-	
Elintarviketeollisuusliitto ry	s. 76, rivi 5 Vähäsuolaisen tuotteen raja-arvo on 0,3 g/100 g, eikä tällaisia leipiä ole. Suositetaan...vähemmän suolaa sisältäviä leipiä. s. 76, rivi 30 ...rasvattomia tai vähärasvaisia maitovalmisteita tai niitä korvaavia täydennettyjä	Korjattu osittain ehdotuksen mukaisesti

Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry, Kehityspäällikkö ruoka, ravitsemus ja kotitalousneuvonta	Luku 8.1 Koululaisen ruokataidot kehittyvät aikuisen tuella on hyvin tärkeä. Kotona vanhemmat esimerkkinä, koulussa opettajat. 8.3 Ruokailu alakoulussa Tässä voisi painottaa, miten opettajat voisivat syödä enemmän oppilaiden kanssa ja olla esimerkkinä. Monessa alakoulussahan tämä toteutuu,	Lisätty asia ehdotuksen mukaisesti
Imetyksen tuki ry	Ei kommentteja	
-	s. 74, r. 27-29: Ensimmäisen lauseen tilalle muokausehdotus: "Koulun alkaessa (1. luokan terveystarkastus) vanhemmalle on hyvä korostaa, että aikuinen huolehtii säännöllisen ruokarytmin ylläpitämisestä ja lapsi tarvitsee vielä aikuisen apua ruokavalinnoissa. Aikuinen toimii tässä hyvänä esimerkkinä" s. 74 r. 31: Lisäysehdotus ennen viimeistä lausetta: "Vanhempi huolehtii edelleen ruokarytmistä ja toimii esimerkkinä. Vanhemman	Lisätty "aikuinen toimii lapselle esimerkkinä" lauseen perään. Muotoiltu toista lausetta ehdotuksen mukaisesti.

Helsingin kaupunki, Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka	Sivu 74, rivi 23, rivit 25–31: Hyvä, että perheitä kannustetaan tukemaan vähitellen lapsen itsenäisten ruokataitojen ja omatoimisuuden kehittymistä. Pienten koululaisten kohdalla kuitenkin tarvitaan vielä ohjausta, tukea ja mallioppimista. Yhdessä oppimista ja harjoittelua voisi tuoda vielä selkeämmin esiin. Vanhempien koululaisten kohdalla kiinnostuksen osoittaminen esimerkiksi yhteisen keskustelun ja ruoanvalmistuksen kautta vahvistaa ja ylläpitää opittuja taitoja. Myös vanhempien omat asenteet esimerkiksi kouluruokaa kohtaan vaikuttavat, ja vanhempia voisi kannustaa myönteiseen ja	Lisätty ehdotuksen mukaisesti
ETM (ravitsemustiede). Lausunto pohjaa henkilökohtaisiin mielipiteisiin eli ei edusta työnantajani (Nutricia c/o Danone Oy:n) näkemyksiä.	* Alakouluikäisten ruokailussa korostuu vielä ruokailu kouluaikana. Miten tätä voitaisiin tukea nykyistä paremmin yläkouluun siirryttäessä? Tulisiko opettajien ruokailla alakoulun tapaan myös yläkoulussa oppilaiden kanssa?	Lisätty ehdotuksen mukaisesti
Suomen ympäristökeskus (Syke)	Lapsen itsenäistyessä voidaan alkaa vahvistaa ja tukea lasten omaa toimijuutta vastuullisena kuluttajana ja ruokaympäristötoimijana esimerkiksi vahvistamalla ruokaympäristön lukutaitoa. Ympäristön kannalta kestävän syömisestä integroimista terveyden edistämisen rinnalle tulisi vahvistaa tekstissä (esim. s. 74 r. 22 ja 31).	Ehdotus on osin lisätty tekstiin, mutta termiä ruokaympäristön lukutaito ei käytetä tässä yhteydessä, sillä se ei ole tuttu.

Allergia-, Iho- ja Astmaliitto ry	Suurin osa lasten ruoka-allergioista on väistynyt kouluikään mennessä. Allergiat, joita kouluikäisillä esiintyy, ovat usein vaikeaoireisempia tai anafylaksiatasoisia ja ne ovat todennäköisemmin pysyviä. Turvallinen ruokailu ja hyvän ruokasuhteen kehittymisen tukeminen jatkuu koko alakouluajan. Yhteistyötä erityisruokavaliota tarvitsevan lapsen perheen ja koulun välillä olisi hyvä ylläpitää ja tukea erityisruokavaliota noudattavan lapsen osallisuuden kokemusta ja yhdenvertaisuutta kouluruokailussa ja muissa ruokaa tai ruokailun sisältävissä tilanteissa. Kappaleeseen 8.1 Koululaisen ruokataidot kehittyvät aikuisen tuella (s. 75, rivi 12) olisi hyvä lisätä, että vakavasti ruoka-allerginen lapsi tarvitsee apua	Ei muutosta tekstiin. Vaikeista allergioista ja niiden hoidosta kerrotaan enemmän Ravitsemushoitosisäilytyksessä.
Vegaaniliitto ry	sivu 76 rivi 28-30 Laadukas välipala sisältää kasviksia, hedelmiä tai marjoja sekä täysjyväviljavalmistetta ja rasvattomia tai vähärasvaisia maitovalmistetta. -> tai täydennettyjä kasvipohjaisia maitovalmisteiden tapaan käytettäviä tuotteita.	Tehty erillinen nosto välipaloista, jossa välipalan koostumusta käsitellään konkreettisin esimerkein.

Sosiaali- ja terveysministeriö	Sivulla 74 pääkohtiin ehdotetaan lisäämään molempiin ” Kaikille 2–17-vuotiaille suositellaan päivittäistä D-vitamiinilisää 7,5 µg ympäri vuoden.”, kuten nuorten kohdassakin. Täydennyksenä voisi todeta, että pelkkä ohjaus ei riitä, vaan koulun toimintakulttuuri (esim. ruokailun ajoitus, riittävä ruokailuaika ja ohjaus) vaikuttaa ratkaisevasti siihen, toteutuuko suositeltava	Lisätty kohta D-vitamiinista ehdotuksen mukaisesti
Suomen Lääkäriliitto	Ravitsemussuosituksen mukaisen ruokailun edistämiseen tulee ohjata rahoitusta, jotta julkiset ruokapalvelut voivat kustannustehokkaasti siirtyä kohti tarjontaa, joka on kasvipainotteisempi ja sisältää enemmän kestävästi pyydettyä kalaa. Kouluruokailun tulee noudattaa ajantasaisia ravitsemussuosituksia ja niiden noudattaminen pitäisi saada myös perusopetuslakiin. Tulevassa kouluruokailusuosituksissa tulee suositella, että kasviproteiineja (esimerkiksi palkokasveja) sisältävä ruoka tulee olla valittavana päivittäin ensimmäisenä vaihtoehtona julkisissa ruokapalveluissa. Lisäksi palkokasveja tulee olla tarjolla päivittäin, vähintään lisukkeena. https://provege.fi/aloite-yksinkertaisilla-ratkaisuilla-	Kiitos kommentista

Syöpäjärjestöt	s. 74, rivi 18: kääntäisimme lauseet, niin että positiivinen asia ensin: Hyvä välipala sisältää kasviksia, marjoja, hedelmiä, täysjyväviljaa ja proteiinia. Joistakin välipaloista kuten vanukkaista, makeista myslleistä tms. kertyy helposti liikaa sokeria ja suolaa....	Tehty erillinen nosto välipaloista, jossa välipalan koostumusta käsitellään konkreettisin esimerkein.
Ruokakasvatusyhdistys Ruukku ry, Lausunto laadittu yhdessä Ruukun ravitsemusasiantuntijoiden (ETM/FM) kesken.	s. 75 rivi 7 alkaen: Onko tässä kappaleessa tarpeen selkeyttää, että viitataan tosiaan Kouluterveyskyselyn tuloksiin tietyiltä vuosilta? Onko mahdollista, että tilanne kääntyisi aamupalan ja/tai koululounaan syömisen osalta suosituksen käyttöaikana jo paremmaksi, jolloin tämä kohta vanhentuisi? Jos kappaleen alkuun lisäisin maininnan, että kyseessä tiettyjen vuosien Kouluterveyskyselyt,	Selkeytetty tekstiä siten, että kyseessä kouluruokailusuositukset useilta vuosilta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Ravitsemustiimi ja Terveystieteiden tutkimuskeskus	Sivulla 74, rivillä 15 tämän osion otsikko on "Kouluikäiset 7-12 vuotta" Sivulla 74, rivillä 18-19 on teksti "Välipaloista voi kertyä liikaa sokeria ja suolaa. Hyvä välipala sisältää kasviksia, marjoja, hedelmiä, täysjyväviljaa ja proteiinia." Onko tietoinen päätös, että tässä luettelossa on rinnakkain ruokia ja makroravintoaine (proteiini). Jos proteiinin lähteitä on vaikea lähteä tässä esimerkkien kautta luettelemaan, voisiko sanan "proteiinia" korvata ilmaisulla "proteiinin lähteitä" tai "proteiinipitoisia tuotteita" kuten myöhemmin tekstissä on ilmaistu (sivulla 75, rivillä 14). Silloin myös tässä pääkohdat-osiossa suositeltaisiin välipalaksi jotain proteiinipitoista, ei makroravintoainetta.	Sivulla 74, rivillä 18-19 on teksti "Välipaloista voi kertyä liikaa sokeria ja suolaa. Hyvä välipala sisältää kasviksia, marjoja, hedelmiä, täysjyväviljaa ja proteiinia." Onko tietoinen päätös, että tässä luettelossa on rinnakkain ruokia ja makroravintoaine (proteiini). Jos proteiinin lähteitä on vaikea lähteä tässä esimerkkien kautta luettelemaan, voisiko sanan "proteiinia" korvata ilmaisulla "proteiinin lähteitä" tai "proteiinipitoisia tuotteita" kuten myöhemmin tekstissä on ilmaistu (sivulla 75, rivillä 14). Silloin myös tässä pääkohdat-osiossa suositeltaisiin välipalaksi jotain proteiinipitoista, ei makroravintoainetta. Vastaus: Lausetta on korjattu ja lauseen järjestystä on muutettu siten, että ensin tulevat ruoka-tason ruoat "kasvikset, marjat, hedelmät, täysjyvävilja ja proteiinin lähteitä." Sivulla 74, rivillä 20-21 teksti "Yhteiset ruokahetket ylläpitävät terveyttä edistäviä ruokailutottumuksia ja tarjoavat mallia terveyttä edistävästä syömisestä." kaipaisi ehkä hieman lisäystä siitä kenen kanssa tai missä yhteiset ruokahetket. Tarkoitetaanko, että hetkissä on aikuisia läsnä. Jos on lasten kesken yhteinen ruokahetki, onko sama vaikutus. Vastaus: Lisätty yhteiset ruokahetken perheen ja läheisten kanssa Sivu 75, rivi 11, Pohdintaa: jos kouluruokailutilanteet iännittävät lasta, voiko
---	--	---

Suomen Sydänliitto ry	S75 r 8 Lisäys sana oppimista: Aamiainen tukee jaksamista, oppimista ja terveyttä edistävää ateriarytmiä. S75 r 32 Kommentti lauseeseen: Lautasmalli ohjaa hyvin myös välipalojen koostamiseen. Lautasmalli on tuttu, mutta ei kovin monelle välipalan muodossa. Tämä tarvitsisi kuvitusta tai selvennystä mitä tarkoittaa tässä yhteydessä. Ravitsemusihminen kyllä ymmärtää, että tarkoitetaan eri ruoka/ravintoaineiden suhdetta, mutta välipala ei usein näytä lautasmallilta (vaan on irrallisia tuotteita esim. leipä, jogurtti ja hedelmä), niin vertaus lautasmalliin ei tunnu loogiselta), kaikki ammattilaisetkaan eivät hahmota mitä tällä tarkoitetaan	Lisätty sana oppimista lauseeseen ehdotuksen mukaisesti. Lisätty nosto välipaloista konkreettisin esimerkein, jotta välipala & laustasmalli tulee selväksi.
------------------------------	---	--

FT, laillistettu ravitsemusterapeutti, ammatillinen opettaja, kokki, lyhytterapeutti	sivu 74 rivi 19, eikö suosituksessa olisi kuitenkin parempi puhua ruoka-aineista kuin ravintoaineista? hedelmiä, täysjyväviljaa ja maitovalmisteita/pähkinöitä (jos tarpeen niin tähän perään tai muuta proteiinin lähdettä). *Laittaisin kyllä nuo maitovalmisteet proteiinin lähteenä esimerkkinä, muuten tulee mielikuva erilaista proteiinivalmisteista vielä, mietin vain. * sivu 75, rivi 19 iltapalaa ja viikonloppuisin aamupalaa. (*eli joka pv yhteinen ateriat!*) sivu 76 rivi 5, runsaskuituisten tuotteiden raja näkyviin.... ja levitteissä sydänmerkkikriteerit täyttäviä kasviöljypohjaisia vaihtoehtoja, joissa rasvaa vähintään 60%.	Lauseita sanoitettu uudelleen ehdotuksen mukaisesti. Ei muutosta runsaskuituisiin tuotteisiin, asia on sanottu aiemmin useita kertoja käsikirjoituksessa, ei tarvetta toistaa tässä. Lisätty levitteisiin "Sydänmerkkikriteerit täyttäviä"
Satakunnan ammattikorkeakoulu, Työikäisten ravitsemuksen tutkimuskärki	Luku nostaa hyvin esiin kouluiän merkityksen ruokataitojen, omatoimisuuden ja arjen ruokailutottumusten vahvistumisessa. s. 75 8.1-otsikon alle voisi lisätä, että pääasia on, että arjessa ruoka on terveellistä ja että lapsikin tottuu syömään terveellisiä arjen peruselintarvikkeita, aikuisen ruokailutottumukset rakentuvat kotoa tähän lukuun voisi lisätä jotain mainintaa positiivisesta ruokapuheesta ja siitä, ettei ruokia jaotella hyviin ja huonoihin jne. Tästä on puhuttu nuorten osiossa s. 79, mutta olisi hyvä tuoda esille jo kouluikäisten osiossa.	Korjattu ehdotuksen mukaisesti
Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus STHL ry	Ei kommentoitavaa.	

Sastamalan Ruoka- ja Puhtauspalvelut Oy	S. 75 r. 7-8 tai r. 26: Aamupalan pois tippuminen on iso haaste. Voisiko sanoa ihan suoraan, että vanhemman tehtävä on tarvittaessa tehdä aamupala lapselle valmiiksi jääkaappiin odottamaan tai ainakin auttaa aamupalan ennakoinnissa?	Lisätty lause: Aamupalan voi tehdä valmiiksi edellisenä iltana jääkaappiin lapsen kanssa, jos aamulla on kiire, eikä vanhempi ole paikalla.
Ilmastolääkärit-verkosto	sivu 73, rivit 4-5: Varhaiskasvatuksessa oleville lapsille sekä siellä työskenteleville aikuisille sopii samojen laadullisten periaatteiden mukaisesti valmistettu ruoka suositellaan muutettavaksi: ” Varhaiskasvatuksessa oleville lapsille sekä siellä työskenteleville aikuisille sopii sama ravitsemussuositusten mukainen terveellinen ruoka.” s.72, rivit 20-21: Erityisruokavalioiden ja yksilöllisten tarpeiden toteuttaminen on kuvattu tarkemmin 20 kappaleessa X. Muutettavaksi: ” Erityisruokavalioiden ja yksilöllisten tarpeiden toteuttaminen on suositeltavaa etenkin siinä tapauksessa, että kyseessä on kasvipohjainen eli terveyttä edistävä ravitsemus. Kuvattu tarkemmin liitteessä...”	Muutettu osittain ehdotusten mukaisesti. Välipalasta on tehty erillinen nosto, jossa kuvataan terveyttä edistävän välipalan sisältöä ja siinä on annettu konkreettisia esimerkkejä välipaloista koululaisille.